

Buick Riviera

Vuko Šalipur volt az egyetlen, aki ezen az éjszakán ugyanazon az úton járt, csak épp az ellenkező irányba tartott. Egy Mercedes terepjáróval, a felesége tulajdonával, akit aznap délután örökre elhagyott, tizenötezer dollárral a zsebében és azzal a föltett szándékkal, hogy minél messzebb kerüljön Salemtől, mielőtt egy vasútállomás vagy repülőtér parkolójában, amelyik előbb az útjába akad, otthagya ezt az autót is a múltja öt évével együtt. Csak azt kell még kitalálnia, hova menjen, a világ melyik végébe, és nincs is jobb idő egy havas éjszakánál, és jobb hely egy Mercedesnél ahhoz, hogy az ember választ találjon egy ilyen kérdésre. Mielőtt kitört a háború, Vuko autóbuszsofőr volt a Titovo Užice–Szarajevó vonalon, aztán tizenhat hónapig egy T-55-ös tankot vezetett, és a szerb hadsereg čajniki egységének parancsnokaként egy dzsip is járt neki, amelyet előzőleg egy nikšići kosárlabdástól raboltak, végül aztán megtudván, hogy a višegradai muszlimok rátették a nevét valami listára, amely a továbbiakban vádiratként is szerepelt a gorazdei bíróságon, majd még később Hágába is elkerült, Vuko beült egy fehér rendőrségi Golfba, Bajina Baštánál átkelt a határon Jugoszlávia felé, mielőtt Belgrádba ért, levette az egyenruhát, és még ugyanaznap beállt a sorba az amerikai nagykövetség előtt.

*Vegyes házasságból születtem, anyám muszlim, hazudott, nem vagyok házas, gyermekeim nincsenek, nem hazudott, egész családomat kiirtották, kit az egyik, kit a másik háborús fél, hazudott, nem mebetek vissza a falumba, mert megölnének vagy bezárnának, nem hazudott, nem tudom, milyen nemzetiségű vagyok, hazudott, nem vettem részt a harcokban és nem követtem el semmilyen gaztettet, hazudott, nem vettem részt fosztogatásban, különösen hazudott, Belgrádban senkit sem ismerek, nincs miből élnem, ébenbálnék, mondta, mint mindenki más, aki sorba állt az amerikai nagykövetség előtt, nem voltam tagja a Jugoszláv Kommunista Szövetségének, ez igaz volt, csodálkozott, hogy ezt is megkérdezték, nem áll szándékomban terrorizmussal foglalkozni az Amerikai Egyesült Államokban, és ilyesmi valóban az eszébe sem jutott. Bezúfolták egy közös szállásra, egy volt diákszállóba a város szélén, néhány száz menekült, nyomoronc, félőrült közé, akik mindenkit és mindent elveszítettek, vénemberek az unokájukkal, fogyatékos gyerekek, középiskolások, lányok, akik ilyen körülmények között is lakkozták a körmüket, asszonyok férj nélkül, hét gyerekkel, a leendő bosszúállókkal, akik minden arcban a tettesük szemét keresték; mindenki ott volt, aki letelepedési kérelmet adott be az Amerikai Egyesült Államokba, és Belgrádban nem volt hol aludnia. Ez a tizenhét nap volt a legnehezebb Vuko Šalipur életében. Bezárva a ronda, háromemeletes szocialista épület falai közé, meg az udvarra, ahol többszáz férfi guggolva cigarettázott és hallgatott, a nők tüzet raktak újságpapírból, és két téglán, nagy savanyúuborkás konzervdobozokban főzték a kávé, a gyerekek verekedtek, és harci dalokat üvöltve rohazták a láthatatlan ellenséget, és nem volt egy zug, ahol az ember egyedül maradhatott volna, fellélegezhetett volna, hogy senki sem látja. Korábról már tudta, milyen nehéz pisálni, ha nézik az embert, most pedig megértette, hogy lélegezni is nehéz, ha egy pillanatra sem lehet egyedül. Ezt valahogy még átverszelte és kibírta volna, vigasztalta volna a gondolat, hogy része a nagy átverésnek, az akciónak, amelyben ő, Vuko Šalipur átbassza egész Amerikát, ha nem pánikolt volna attól, hogy valaki felismerheti. Összerezzen minden hangos szóra, holtra vált a *bél* és *állj meg!* kiáltásoktól, a hirtelen női zsvajtól, attól, ha valaki a vállát megkopogtatva cigarettát kért tőle, a gyerekektől, akik odafutottak hozzá és az arcába néztek, attól, ha valaki Ahmedet, Mehmedet, Alit szólította. Biztos volt benne, hogy az egyik ilyen Ahmed vagy Mehmed vagy Ali az ő embere lesz, Čengić, Zaimović vagy Ferizović, és lármát csap, *itt van, ő az, a csetnik disznó, a véreskezű Vuko, baszom az anyját, a szemem láttára végzett anyámmal, apámat a házunkkal együtt fölgyújtotta, bombát dobott a pincébe, ahol gyerekek voltak, lelőtte a láncra kötött kutyát,**

mit ártott neki az a kutya, eb az anyja, baszom a véres virradatát; elvitte a hűgomat, hová vitte, bagyjátok, hadd kérdezzem meg; két gyermekem volt, mielőtt odajött, most meg ez a két kezem van, nézd csak, véreskezű Vuko, mibe kezdenek egyedül; egy kis tévé, orosz, fekete-fehér, ni, alig nagyobb a tenyeremnél, a bóna alá csapta és vitte, igaz, Vuko, minnek kellett neked, hát nem volt ott nagyobb, te oláh disznó, hallotta Ahmed, Mehmed, Ali kiabálását egy perccel a lincselés kezdete előtt, és rettegett amiatt, amit tett és amit nem tett, de valakinek úgy tűnhet, hogy mégis; látta, ahogy fölállnak a stokikról és fatuskókról, fölgranak guggoltukból, mint egy kenguru, eldobják a csikkeket, összeszorítják izzadt öklüket, és megindulnak feléje; az üldözők nyomában fölszáll a por, mint a cowboyfilmekben, hajsza az udvaron és az épület körül, aztán elkapják, és agyonverik azokkal a forró téglákkal, amelyeken vizet forraltak. Ha elindulnak, a táborigazgató irodája felé fog menekülni, a nagy szőke amerikai, Jeff felé, akit ők Dzsafenek hívnak. Ő nem fogja megengedni, hogy megöljék. Az udvaron lévő szerbekben nem lehet megbízni, bár legalább kétszer annyian vannak, mint a muszlimok. Nem fogják megvédeni, hanem csak állnak majd és néznek, vagy elfordítják a fejüket és elrejtőznek, vagy azért, nehogy őket is felismerje valaki, vagy mert örülnek annak, ami vele történik; akik harcoltak, akik odaveszthettek volna a háborúban, azokat hibáztatják leginkább, hogy nem védték meg a házaikat. Bambák és nyomorultak, mintha valami áradás sodorta volna ide őket, mintha ez a háború mindenkié lett volna, csak épp az övék nem. Mindenki a maga ügyével foglalkozik, a feleségek meg közösen főzik a kávé. Összejöttek, mintha mi sem történt volna, mintha csak átmentek volna az egyik tyúkólból a másikba, és most együtt ülnének a tojásokon. A muszlim nők azokat átkozzák, akik fölgyújtották a házaikat, a szerb nők meg a politikát, ami ide vezetett, de egymással jobban kijönnek, mint ki-ki a saját menyével vagy anyósával. A szerb gyerekek viszont nem háborúznak és nem énekelnek szerb dalokat, hanem csak hallgatnak és néznek. Elkerekedik a szemük attól, amit látnak. Félnak. Mitől félnak? A kis muszlimoktól? Vagy a felnőttek tiltották meg nekik az éneklést, mert ha az amerikaiak meghallják a csetnik dalokat, nem engedik be őket Amerikába? Ezt ismerem, vált holtta Vuko az egyik férfi láttán, pedig nem is mert jobban odanézni; ez az ősz borbély nem Masud Ustikolinából? néhány méterrel arrébb megnyugodott, és tessék, Ali!, de csak úgy tűnt, szerencsére vagy csodálatosképpen se Masud nem volt ott, se Ali, se senki más nem ismerte föl a pokoli tizenhét nap alatt Vuko Šalipurt, ami hihetetlen volt, hiszen ezek az emberek azokból a falvakból jöttek, amelyeken százszor is áthajtott, amelyekben ivott a háború előtt, és amelyeken át 1992 tavaszán előrenyomult Mišo Jerotić ezredes dicső seregével, kidugva a fejét a tankból, hogy minden gyerek örökre emlékezzen rá, ahogyan Bata Živojinovića¹ emlékeztek.

A tizennegyedik napon azt hitte, vége. Egy fatuskón, közvetlenül a bejáratnál, ott ült Almas Džafić, a nyolcvanéves *alim*² és füvesember, Šalipurék második szomszédja. A nagy háborúban megvakult, a szemét hályog borítja, két halványkék gömb, mintha gyerekek festették volna vízfestékekkel, kívülről tudta a Koránt, és hogy melyik növény mire jó, mert *Allab semmit sem azért teremtett, ami a földből kinő, hogy ne legyen gyógyír valamire az embernek vagy a jószágnak; megbetegszel, mert nincs gyökered, hogy megvédjen a kórtól, de a fiúveken meg a fában megvan, ami biányzik neked*, mondta Almas a csipogó hangján, de ez senkinek sem volt neveléses, mert minden egyes gyereknek, aki Pašin Gajban született, legalább egyszer megmentette az életét a kenőcseivel és balsamaival, teáival és furcsa erdei bogyoival. Vukónak is kétszer; először amikor még bölcsőben volt, és majdnem elvitte a láb, másodszer pedig felnőttként, amikor az alkohollal súlyosbított sárgaság miatt válságra fordult az állapota. Vuko apja mindkét alkalommal előhozta

JERGOVIĆ,
Miljenko
Szarajevói Marlboro
(Csordás Gábor
ford.)
Jelenkor, 1999

Rita Tannenbaum
(Csordás Gábor
ford.)
L'Harmattan, 2010

In: *A közeli más*
Jelenkor, 2008

„Emir három uja”
Fosszília, 2002. 01.

„A múlt nem töröltetik el”
(Szekeres Dóra
interjúja)
Litera, 2010. 02. 05.

„Egy forradalmár
temetése”
(Radics Viktória
ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 197

„Európa kalmárai”
„Buick Riviera –
részlet”
(Csordás Gábor
ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 91

már a kamrából a skatulyát a Ferenc József-aranyakkal, és számolgatta, elég lesz-e a fia temetésére. Almasnak volt egy lánya, Alma, aki nem ment férjhez, és még a negyvenes éveiben is szép volt, a tudós könyvekből ő olvasta neki, mit kell tennie az embernek Isten színe előtt; Almas ezeket megjegyezte, és a muszlimok az egész Drina-völgyből hozzá jártak, hogy tanítsa őket, és segítsen megoldani gondjaikat. Ez volt az ok, amiért Vuko Šalipur gyűlölte Almast, olyan gyűlölettel, amely erősebb volt minden más emberi érzésnél. A szerbket gyógyította, segített nekik, hogy életben maradjanak, de a muszlimoknak azt adta, ami Vuko szemében több volt az életnél: az erőt, hogy növekedjenek, gazdagodjanak, megtegyék az utat az ócska kis Fiattól a Golfon át a Mercedesig, új házakat építsenek, jobbat a régienél, és mindezt ugyanannyi pénzből, mint amennyi Vukónak meg az apjának is volt, meg minden szerbnek a faluban, és közben folyton úgy mosolyogjanak, mint a portás az igazgatóra, mint a jegy nélküli utas a kalauzra, a gyöngék mosolyával; Vukónak olyan volt ez a gyöngesség, mint amikor a farkaskutyakölyök félelmében hanyatt veti magát egy pudli előtt. Könnyebben vette volna, ha Almas pénzt ad nekik, milliókat, és attól lesznek gazdagok, nem így. Fogadta őket a házában, és adott nekik valamit, amiről ő nem is tudta, micsoda, feltárta előttük a titkot, amelynek egyetlen célja az, hogy elpusztítsa az ő egész világát, megalázza, és örökre a Titovo Užice–Szavajevó vonalhoz láncolja őt. Őt és az övéit, mindazokat, akik nem mentek be Almas házába a titokért, nem töltöttek ott néhány órát, csak akkor jöve ki, színleg kisírt szemmel és gondterhelten, mikor már leszállt az este. Annyiszor látta őket, és cseppet sem hitt nekik. Tudta, mi következik: földi paradicsom, török mennyország Pašin Gajban, a szerbek, a Šalipurok, Ostojčićok és Milovanovićok orra előtt, akik fogcsikorgatva nézik. Vagy csak neki tűnt úgy, hogy fogcsikorgatva, mert amikor elkezdődött a háború, majdnem a fele csak azt nézte, merre fusson, vagy a muszlimoknak segített menekülni. Azon sem csodálkozott volna, ha azt hallja, hogy Milovanovićék és Ostojčićék velük együtt ásták el a török aranyat és valutát a falu fölötti gyümölcsösökben.

Amióta elkezdődött a lövöldözés, Vukóban a düh és az elkeseredés váltogatta egymást. Nem értette, miért nem látják az emberek, milyen életet éltek, és kik mellett. És micsoda esélyük nyílt most. Nemhogy örülnének, hogy most már minden az övék, az egész Pašin Gaj, le a Drináig és végig a Drina mentén Bijelináig, nekik kínálkozik, ahogy soha többé, hanem csak borús tekintettel járkálnak a faluban, és igyekeznek láthatatlanná válni. Nem értette, mi lelte ezeket az embereket, akik egész életükben azon siránkoztak, hogy nincs semmijük, és most, amikor lehetne, a legszívesebben ithagynának mindent, amijük van és amijük nincs, és elpárolognának a faluból. Ott volt Pašin Gajban, amikor kigyulladtak a muszlim házak és a minaret Sava pápa udvarára zuhant, mert a részeg Dinamitos Dzsó rosszul aknázza alá, ami nem is csoda, hiszen azért lett robbantási szakértő, mert dinamittal halászott a Drinában; ott volt akkor is, amikor kivezették a szép Almat a házból, és őt užicei tartalékos elvitte Demirović doktor vikendházába, hogy egy kicsit kikérdezze; ott volt, amikor Sava pápa megtiltotta, hogy az öreg Almast elégesse a házával együtt, *ha ti nem tudjátok, majd tudja Isten, miért nem kell ezt tenni*, mondta. Vuko Šalipur ott volt akkor is, amikor az öregot kivezették a házból, anyaszült meztelenül, *nem fogod a gatyádban dugdosni a valutát*, ugrált mögötte Veljo Ostojčić, *fujj, vén buzi*, fintorgott Vera, a szomszédaszony, amikor a vakot elvezették a kapuja előtt. Vuko arra gondolt, hogy csizmával belerúg a meztelen, lottiyadt fenekébe, de nem tette meg. *Eljött hát a te napod is, alim*, sziszegte az öregember fülébe, úgy hangsúlyozva ezt az *alimot*, mint amiért érdemes várni éveig, évtizedekig, évszázadokig, ha kell, *míg el nem jön a nap, amikor a mi dicsónk is a dzsámi üszkös kapujához dörgöli a bátát*, ahogy Mitar, az erdész mondaná.

Almas enyhén összerezzent, inkább az ismerős hangtól, mint a benne rejlő fenyegetéstől. Valószínűleg biztosra vette, hogy meg fogják ölni, mert hát mit gondolhatott volna, hova viszik meztelenül, ám meglehet, nem örült annak, hogy a dologba a szomszédja is belekeveredett. Allah valahol és valamikor biztosan megmondta, miért jó segíteni azon, aki majd meg fog ölni, amikor még a bölcsőben van, és tisztán repes benne a lélek, de Almas bajosan emlékezhetett arra, hogy hol, és milyen tanítás következik utána. Nem fontos se a hely, se a tanítás. Fontos tudni, hogy Allah ezt mondja, és ugyanúgy felismerni őt a szenvedésben és szerencsétlenségben, mint a boldogságban és békességben.

Vuko Šalipur ment a dolgára, nem fordult vissza, nem vette észre, hogy a bölcs ember összerezzent; megmondta a magáét, ahogy a kő beszél

a kőhöz, és nem gondolkodott azon, mit tesznek a meztelen Almassal a katonák a továbbiakban, mert nem is volt mit gondolkozni ezen. Ha az ember a háborúban figyelemmel követett volna ilyesmit, semmi másra nem maradt volna ideje.

Az amerikai purgatóriumban töltött tizennegyedik napon, egy istenhátamögötti belgrádi külvárosban Vuko Šalipur két lépésre állt Almas Džafićtól, és heves félelmében nem mert levegőt venni. Ha most elköhinti magát, a vak öregember azonnal felismeri, mert olyan füle van, hogy tévedhetetlenebbül azonosítja a hangokat, mint a rendőrség az ujjlenyomatokat. Almas ott ült a fatuskóján, a térdére könyökölve, és lassú, hipnotikus ritmusban malmozott a hüvelykujjával, amit egyébként az öregemberek gyakran tesznek, ám Vuko ezt egészen másként látta. Tudja, hogy itt vagyok, valahogy megérezte, és most engem kínoz, lassan föltekéri az ujjára az életem fonálát, és amikor a végére ér, megkérdezi: *Vuko fiam, fáj valamid, Vuko fiam, Allah gyökereik nélkül hagyott minket, hogy a végén a fű alá jussunk, és azt tápláljuk*, fogja mondani, és akkor kész. Nem tudott megmozdulni, nem tudott lépni anélkül, hogy valamit ne mondana, pedig ha megszólal, Almas felismeri, már így is megérezte, de akkor biztos lesz benne, gondolta, aztán visszatért belé egy szemernyi erő, pontosan annyi, amennyi ahhoz kellett, hogy elmeneküljön.

A következő két napban hallgatott, akkor sem válaszolt, ha kérdezték. Mindegy, hol volt éppen, biztos volt benne, hogy Almas meghallaná. Az udvaron, a hálóterem előtt amúgy is mindent hallani, minden hangot és lélegzetvételt, bármekkora a kiabálás, a lárma, az ordítózás. A harmadik reggelen fősorakoztatták az egész táborát a holmijával együtt, vagyis a nejlonszakkal meg a néhány ócska útitáskával, amilyenekkel a hetvenes években a tengerhez utaztak; Jeff fülig érő vigyorral odaállt a sor elé, és bejelentette: *Amerika várja önöket!* A helyettese, a mi lányunk, félórás előadást tartott arról, hogyan viselkedjenek a következő órákban; nem fog mindenki ma repülni, hanem száz fős csoportokban mennek; ő majd minden reggel felolvassa a soron következők névsorát, és ne is lármázzanak, mert az végleges, semmit sem lehet változtatni rajta; ha egy rokonuk vagy földijük hátramarad, fölösleges a pánik és az alkalmatlankodás, hiszen pár nap múlva ő is megérkezik majd. Aztán kinyitott egy mappát, és hangosabban, olyan hangon, hogy azt lehetett hinni, ez a lány az Úristen helyettese, nem egy Jeff nevű amerikaié, belekezdett: *Ma a surčini reptérről New Yorkba és Bostonba indulnak...* Vuko Šalipurnak először kicsordult a könnye, aztán minden elsötétült, és többé nem érzélt semmit. Félelmében, hogy felolvassák a nevét, és Almas hallani fogja, kiiratkozott az eszméletükön lévő köztől. A következő pillanatban egy ósz hajú férfit látott maga fölött sztetoszkóppal, meg Jeffet meg egy bajszos, fehérköpenyes nőt, nyilván ápolónót. *Ma kellett volna menned*, mondta az amerikai. Vuko homályos szemekkel nézte, és próbálta kitalálni, mi történt: leleplezték, és most letartóztatásba helyezik egy amerikai támaszponton, Hágában, ki tudja, hol, vagy mégis lehetséges, hogy a neve nem ütötte meg Almas fülét? *Ne félj semmit. Majd holnap mész. Vagy holnapután. Beiktatlak a sorba. Nem fogsz itt maradni. Egészséges vagy. Csak elszédültél. Nem reggeliztél? Hát persze, reggelizni kell*, fecsegett a doktor. Vuko Šalipurnak nagy kő esett le a szívéről. Lehet, hogy nem a szívéről, de mindenképpen kő, nagy és nehéz, és egy sereg kismadár röppent ki alóla, megszámlálhatatlanul sok, és széteszlett az ereiben.

Almast nem látta többé, már másnap indult Amerikába, egy szerbekkel teli repülőgépen: ezek szerint mégiscsak ügyelnek arra, hogy különválassák, amit még itt sem lehet összeilleszteni, gondolta, és végre fellélegzett.

(regényrészlet)

CSORDÁS GÁBOR FORDÍTÁSA

¹ Szerb színész, jugoszláv világháborús filmek, többek közt a *Valter megvédi Sarajevót* hőse.

² bölcs, hittudós (arab)